

Storm – de ontdekking van Pandarve

VRIENDENBLAD VAN HET NEDERLANDS STRIPMUSEUM 2010,
JAARGANG 5, NUMMER 1B (tekst zonder illustraties)

Tentoonstelling

Na een moeizame start groeide de stripreeks *Storm* met de introductie van *De kronieken van Pandarve* uit tot een tijdloze sciencefictionsaga. De scenario's van Martin Lodewijk stellen de Britse tekenaar Don Lawrence in staat zichzelf steeds weer te overtreffen, met de cycli rond *De levende planeet* en *De Von Neumann-machine*. Enkele jaren na de dood van Don Lawrence in 2003 worden *De kronieken van Pandarve* voortgezet met Romano Molenaar en Jorg de Vos als tekenaars.

Deze tentoonstelling brengt de wereld van Storm en Pandarve in beeld aan de hand van de originele pagina's en omslagillustraties van Don Lawrence en zijn opvolgers. Ook is er aandacht voor de spin-off *Kronieken van de tussentijd*, geschreven door Martin Lodewijk en getekend door Dick Matena, aanvankelijk onder het pseudoniem John Kelly.

De verhalen van Storm en Roodhaar

De avonturen van de striphelden Storm en Roodhaar bestrijken inmiddels een lange reeks verhalen. Samen vormen ze een haast klassieke saga. In 1977 verschijnt het eerste verhaal 'De Diepe Wereld' in het stripblad *Eppo*. Er volgt nog aanzienlijk aantal. Er zijn er nu bijna dertig albums in omloop. Ze trekken een groot lezerspubliek in binnen- en buitenland.

In de loop van de tijd zien we de nodige veranderingen optreden. In de serie verschuift de verhaallijn van klassieke sciencefiction naar een meer moderne en vaak verrassende mix van fantastische en wetenschappelijke thema's. Ook het teken- en schilderwerk laat een fraaie evolutie zien. De opbouw van de pagina's wordt strakker, terwijl de tekeningen zelf extravaganter worden. De tentoonstelling maakt die ontwikkelingen goed zichtbaar.

Haar succes ontleent de serie vooral aan het vaak spectaculaire tekenwerk en de fantasierijke verhalen. Kenmerkend voor de tekeningen is het ontbreken van de zwarte omtreklijnen die in stripverhalen doorgaans de contouren van personen en voorwerpen benadrukken. In plaats daarvan zijn de kleuren direct over de tekening heen geschilderd. Ieder plaatje oogt daardoor als een schilderij. De verhalen spelen zich af in een verre toekomst en dat staat borg voor het uitbundige decor van vreemde steden en volkeren.

De drie kronieken

De lange serie verhalen valt uiteen in een aantal episodes, de zogeheten kronieken. De eerste negen albums vormen samen de *Kronieken van de Diepe Wereld*. Die verhalen spelen zich af in een verre toekomst, waarin de beschaving is verdwenen en barbaren en mutanten het voor het zeggen hebben.

In de volgende reeks, de *Kronieken van Pandarve*, verruilen onze helden Storm en Roodhaar dit postapocalyptische landschap voor een meer gevarieerde, buitenaardse setting rond de levende planeet Pandarve. De serie krijgt dan ook een vaste scenarist: Martin Lodewijk.

Als tekenaar Don Lawrence in 2003 overlijdt, tellen de *Kronieken van Pandarve* dertien albums. Met Dick Matena achter de tekentafel wordt de serie nog even voortgezet als de *Kronieken van de Tussentijd*, een drietal verhalen dat speelt tussen het zesde en zevende deel van de *Kronieken van de Diepe Wereld*. Het wordt geen commercieel succes en een vervolgalbum wordt niet uitgebracht.

Toch betekent dit niet het einde van de epische avonturen van Storm en Roodhaar. Inmiddels hebben de lezers kunnen kennismaken met een tweede cyclus van de *Kronieken van Pandarve*, getekend door Romano Molenaar en ingekleurd door Jorg de Vos. Vier nieuwe verhalen zijn nu al verschenen of voorgepubliceerd.

Een gelukkige verbintenis

De stripserie ‘Storm’ is het resultaat van een gelukkig huwelijk tussen de Britse en de continentale, Frans-Belgische, traditie in het beeldverhaal – een verbintenis die op Nederlandse bodem werd gesloten en die hier nu al meer dan dertig jaar wordt gekoesterd.

Aan het eind van de jaren vijftig werkte de Britse tekenaar Don Lawrence voor een aantal Engelse jeugdbladen. Met name door zijn werk aan de strip ‘Karl the Viking’ – in Nederland uitgegeven als ‘Halmar de zoon van de Zeewolf’ – kreeg hij in 1965 het tekenwerk aangeboden voor een serie rond de opkomst en ondergang van het fictieve keizerrijk Trigië, een klassieke space-opera in de traditie van Flash Gordon. Het verhaal van ‘Trigië’ is zelfs voor die tijd tamelijk achterhaald. Maar, zijn spectaculaire teken- of, beter gezegd, schilderwerk bezorgt Lawrence een vaste schare fans, ook op het Europese vasteland.

In Nederland verschijnt ‘Trigië’ in het stripblad *Sjors van de Rebellenclub* – een tijdschrift dat zich vooral richt op jongens en dat zijn verhalen voor een deel betreft uit Engeland. Het blad is weinig vernieuwend en verliest daardoor veel lezers. Maar, mede dankzij ‘Trigië’, houdt het stripblad het nog tot midden jaren zeventig vol.

Intussen was er op het Europese vasteland in het wereldje van het beeldverhaal een heuse revolutie aan de gang. De omslag begint in Frankrijk, waar vanaf oktober 1959 een nieuw stripblad, *Pilote*, verschijnt met nieuwe helden als Asterix en later Valérian (Ravian). Deze nieuwe trend wordt begin jaren zeventig overgenomen in het Nederlandse stripblad *Pep*, met een stal van eigen schrijvers en tekenaars als Lo Hartog van Banda, Martin Lodewijk, Dick Matena en Fred Julsing.

In het midden van de jaren zeventig gaat het mis met het stripblad *Sjors van de Rebellenclub*. Het blad fuseert met de *Pep* onder de nieuwe naam *Eppo*. Bijna gelijktijdig krijgt Don Lawrence onenigheid met zijn uitgever over zijn honorarium. Voor de redactie van *Eppo* vormt dat een goede aanleiding om hem te vragen om in zijn kenmerkende stijl een nieuw, meer eigentijds sciencefiction-verhaal te maken. Dat wordt uiteindelijk de reeks rond Storm en Roodhaar, een duo dat in de verte doet denken aan de Franse strip over Valérian en Laureline.’

De serie maakt bepaald geen vliegende start. Een eerste album – ‘Commandant Grek’ (1976) – wordt afgekeurd. Maar tegen het voorjaar van 1977 verschijnt dan toch het eerste verhaal van Storm. Helemaal lekker loopt het allemaal nog niet. Aan het tekenwerk ligt het niet, maar negen albums lang heeft het verhaal moeite om een vaste, aantrekkelijke vorm te vinden. Tekstschrijvers komen en gaan, maar de echte inspiratie komt pas in 1982, wanneer de *Kronieken*

van *Pandarve* starten en Martin Lodewijk aantreedt als vaste tekstschrijver.

In ‘Storm’ smelten de klassieke Britse striptraditie, waarin Lawrence is geworteld, en de nieuwe continentale ontwikkelingen, die door de *Pep* in Nederland zijn geïntroduceerd, samen. Schrijver Lodewijk en tekenaar Lawrence krijgen en nemen meer vrijheid voor hun ideeën en ontwikkelen samen hun beeldtaal in nieuwe richtingen.

Veranderingen

Tekenaar Don Lawrence had een opvallende eigen stijl. Hij schilderde met gouache en water op dik illustratiekarton, direct over de potloodtekening heen. Dat krachtige kleurenwerk combineerde hij met een dynamische weergave van expressieve lijven en cartooneske koppen met sterk verwrongen gelaatsuitdrukkingen. Het resultaat: actie die van de pagina lijkt af te spatten. Door de tijd heen blijft dat element ongewijzigd. Toch vallen er wel enige veranderingen aan te wijzen.

Aanvankelijk werkte Lawrence nog sterk in de Britse stijl, met bijna om de pagina een grote blikvangende afbeelding – meestal van een actiemoment. Langzaam maar zeker doet de continentale invloed zich gelden en verschuift de indeling van de pagina’s naar de Frans-Belgische stijl met een doorgaans meer gelijkmatige pagina-indeling die ten dienste staat van de verhaalopbouw. Een zelfde ontwikkeling is zichtbaar bij de hoofdfiguren. Zo zien we Roodhaar in de loop van de tijd langzaam veranderen van een typische Angelsaksische pin-up met een parelende glimlach in het continentale stereotype van de zelfstandige, mysterieuze schoonheid.

Ook de verhalen zelf laten verandering zien. Vanaf het begin zijn en blijven de hoofdfiguren eendimensionale actiehelden met weinig

psychologische diepgang. Hun karakters komen vooral naar voren in de onderlinge interactie. En daar verandert iets in, vooral door de komst van een nieuwe held in de *Kronieken van Pandarve*. Het is de stevig gespierde en ijdele Rode Prins Nomad. Zijn komst maakt van het duo Storm en Roodhaar een trio van aanvullende persoonlijkheden. Nomad is sterker dan Storm, die nu meer op zijn kennis en inzicht moet gaan vertrouwen en zich ontwikkelt tot de onbesuisde, maar slimme durfal van het stel.

De belangrijkste verschuiving is evenwel het afscheid van het postapocalyptische decor van de *Kronieken van de Diepe Wereld*. In de *Kronieken van Pandarve* verschuift sciencefiction-kenner Lodewijk de plaats van handeling handig naar de gigantische planeet Pandarve, een wereld vol culturele variatie die geïnspireerd lijkt op het werk van auteurs als Jack Vance en Roger Zelazny.

De planeet Pandarve zelf is daar een uitstekend voorbeeld van. Lodewijk maakt er een levende, intelligente planeet van, die zich in de verhalen geregeld manifesteert als Alice in Wonderland. Meestal loopt zij echter niet in de weg omdat zij het te druk heeft met het oplossen van moeilijke wiskundige problemen zoals het bewijs voor de stelling van Fermat. Het is eenzelfde combinatie van sciencefiction, sprookjeswereld en natuurwetenschap die in veel verhalen de leidraad vormt van de plot en die zo een extra dimensie aan het verhaal geeft.

Ook die verrijking van de verhaallijn heeft zijn weerslag op de tekeningen. De *Kronieken van Pandarve* lijken zelfs te zijn bedacht om de sterke kanten van Lawrence's tekenwerk, letterlijk en figuurlijk, alle ruimte te geven. En meer en meer laat Lawrence de teugels vieren in zijn decors van vreemde steden, fantastische voertuigen en merkwaardige machines.

Over de auteurs

Don Lawrence (1928-2003). Na zijn dienstplicht volgt Lawrence een tekenopleiding aan het Borough Polytechnic Institute in Londen. Daarop gaat hij als striptekenaar aan de slag bij verschillende Engelse studio's, eerst bij Gower Street Studio's en later bij Odhams Press en Amalgamated Press. Voor die studio's tekent hij ondermeer de sciencefictionstrip 'Marvelman', de western 'Wells Fargo' en het Vikingverhaal 'Karl the Viking'. Zijn grote doorbraak maakt Lawrence in 1965 met de start van zijn langlopende strip over de 'Opkomst en Ondergang van het Keizerrijk Trigië' op tekst van Mike Butterworth.

In 1976 stopt hij met deze reeks naar aanleiding van een conflict met de uitgever over de hoogte van zijn honorarium. Daarop begint hij voor het Nederlandse stripblad *Eppo* zijn werk aan de reeks 'Storm'. In 1995 verliest Lawrence het gezichtsvermogen aan zijn rechteroog. Niettemin blijft hij met tussenpozen en tot het verschijnen van 'De Armageddon-Reiziger' in 2001 werken aan 'Storm'. Op 29 december 2003 overlijdt hij onverwacht aan de gevolgen van een ernstige longontsteking. Bij elkaar heeft Lawrence 46 afleveringen van de 'Trigië' en 22 delen van 'Storm' getekend. Voor 'Storm' ontving hij in 1987 de Stripschappening en voor zijn gehele oeuvre in 1994 Stripschapprijs. In 2003 werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Martin Lodewijk (1939) verruult op achttienjarige leeftijd de middelbare school voor een loopbaan als strip- en reclametekenaar. Niet zonder enig succes, want in 1959 verschijnt zijn eerste verhaal al in *Het Parool*. In 1966, tekent hij voor het stripweekblad *Pep* zijn eerste Agent 327-strip. Hij begint dan ook scenario's te schrijven voor andere strips, zoals 'Johnny Goodbye' dat getekend wordt door Dino Attanasio. Wanneer de striptijdschriften *Pep* en *Sjors* in 1975

samengaan, wordt Lodewijk art-director. Uit dien hoofde is hij vanaf het begin betrokken bij de ontwikkeling van 'Storm'. Hij is de auteur achter 'De Laatste Vechter', het tweede album van de *Kronieken van de Diepe Wereld* en met name de tweede succesvolle reeks kronieken in het Storm-epos. Voor zijn gehele oeuvre ontving hij in 1978 de Stripschapprijs.

Romano Molenaar (1971) en **Jorg de Vos** (1976). Via een comics-conventie komt autodidact Romano Molenaar in aanraking met enkele grote uitgevers van Amerikaanse comics. Voor hen tekent hij onder meer afleveringen van bekende Amerikaanse comics als 'Lady Death', 'Witchblade', 'Wolverine' en 'X-Men'. Vanaf begin 2006 tekent hij de nieuwe pagina's van 'Storm'. Die tekeningen worden vervolgens ingekleurd door Jorg de Vos, die zich na het Grafisch Lyceum aanvankelijk toelegde op wanddecoratie en ander panoramisch teken- en schilderwerk.

De albums

Commandant Grek

tekst: Vince Wernham; tekeningen: Don Lawrence

0. Gevangenen van de Tijd (albumuitgave: 1984)

De kronieken van de Diepe Wereld

tekeningen: Don Lawrence

1. De Diepe Wereld (tekst: Philip 'Saul' Dunn; in: *Eppo*, 1977/11-1977/33; albumuitgave: 1977)
2. De Laatste Vechter (tekst: Martin Lodewijk; in: *Eppo*, 1977/41-1978/12; albumuitgave: 1979)
3. Het Volk van de Woestijn (tekst: Dick Matena; in: *Eppo*, 1978/18-1978/39; albumuitgave: 1979)
4. De Groene Hel (tekst: Dick Matena; in: *Eppo*, 1978/40-1979/10; albumuitgave: 1980)
5. De Strijd om de Aarde (tekst: Dick Matena; in: *Eppo*, 1979/23-1979/43; albumuitgave: 1980)
6. Het Geheim van de Nitronstralen (tekst: Dick Matena; in: *Eppo*, 1979/48-1980/20; albumuitgave: 1981)
7. De Legende van Yggdrasil (tekst: Kelvin Gosnell; in: *Eppo*, 1980/27-1980/48; albumuitgave: 1981)
8. Stad der Verdoemden (tekst: Kelvin Gosnell; in: *Eppo*, 1980/52-1981/22; albumuitgave: 1982)
9. De Sluimerende Dood (tekst: Don Lawrence; in: *Eppo*, 1981/26-1981/47; albumuitgave: 1982)

De Kronieken van Pandarve – eerste cyclus

tekst: Martin Lodewijk; tekeningen: Don Lawrence

10. De Piraten van Pandarve (in: *Eppo*, 1982/2-1982/24; albumuitgave: 1983)
11. Het Doolhof van de Dood (in: *Eppo*, 1983/1-1983/15; albumuitgave: 1983)
12. De Zeven van Aromater (in: *Eppo*, 1983/20-1983/30 en 1983/37-1983/49; albumuitgave: 1984)
13. De Doder van Eriban (in: *Eppo*, 1984/11-1984/22 en 1984/25-1984/36; albumuitgave: 1985)
14. De Honden van Marduk (in: *Eppo*, 1984/50-1985/20; albumuitgave: 1985)
15. De Levende Planeet (in: *Eppo Wordt Vervolgd*, 1985/1-1986/5; albumuitgave: 1986)
16. Vandaahl de Verderver (in: *Eppo Wordt Vervolgd*, 1986/35-1987/4; albumuitgave: 1987)
17. De Wentelwereld (in: *Sjors en Sjimmie Stripblad*, 1988/1-1988/11; albumuitgave: 1988)
18. De Robots van Danderzei (in: *Sjors en Sjimmie Stripblad*, 1989/12-1989/24; albumuitgave: 1990)
19. De Terugkeer van de Rode Prins (in: *Sjors en Sjimmie Stripblad*, 1990/10-1990/19 en 1991/16-1991/20; albumuitgave: 1991)
20. De Von Neumann-Machine (in: *Sjors en Sjimmie Stripblad*, 1993/15-1993/20; albumuitgave: 1993)
21. De Genesis-Formule (in: *Sjors en Sjimmie Stripblad*, 1995/15-1995/24; albumuitgave: 1995)
22. De Armageddon-Reiziger (tekeningen: Don Lawrence; kleur: Liam McCormack-Sharp; in: *Pandarve*, 1999/1-2001/8; albumuitgave: 2001)

De Kronieken van Pandarve – tweede cyclus

23. De Navel van de Dubbele God (tekst: Martin Lodewijk; tekeningen: Romano Molenaar en Jorg de Vos; albumuitgave: 2007)
24. De Bronnen van Marduk (tekst: Martin Lodewijk; tekeningen: Romano Molenaar en Jorg de Vos; albumuitgave: 2009)
25. Het Rode Spoor (tekst: Martin Lodewijk; tekeningen: Romano Molenaar en Jorg de Vos; in: *Eppo*, jaargang 2009; albumuitgave: 2010)
26. De Muters van Anker (tekst: Jorg de Vos; tekeningen: Romano Molenaar en Jorg de Vos; in: *Eppo*, jaargang 2010)

De Kronieken van de Tussentijd

tekst: Martin Lodewijk; tekeningen: Dick Matena

1. Het Voyager-Virus (albumuitgave: 1996)
2. De Dallas-Paradox (albumuitgave: 1997)
3. De Sterrenvreter (albumuitgave: 1998)
4. De Ruimte van Klein (niet uitgegeven)

**VRIENDENBLAD VAN HET NEDERLANDS STRIPMUSEUM 2010,
JAARGANG 5, NUMMER 1B**

Colofon

Uitgave: Het Nederlands Stripmuseum

Vormgeving: Jeanette Ensing, www.ensing.info

Redactie: Derk-Jan van den Bos, Hans Huisjes, Albert Kraai, Frans
Le Roux, Sam Peeters, Ger Tillekens

Drukwerk: WM Veenstra

Het Vriendenblad verschijnt drie keer per jaar

De Stichting is door de belastingdienst erkend als een algemeen nut
beogende instelling

ISSN 1875-3779

Word vriend(in) van de Stichting het Nederlands Stripmuseum en
ontvang drie keer per jaar het vriendenblad plus een exclusief
geschenk. Stort daartoe tenminste € 27,00 op banknummer 89 52 68
515 o.v.v. vriend(in) of meld je aan via www.stripmuseum.nl dan
wel via e-mail: vriendenvan@stripmuseum.nl. Het vriendenblad
verschijnt drie keer per jaar. Vrienden krijgen bovendien het hele
jaar gratis toegang tot het stripmuseum.

Het Nederlands Stripmuseum – www.stripmuseum.nl

Westerhaven 71 – 9718 AC Groningen

(050) 317 84 70 – info@stripmuseum.nl